

Mělník

SV. LUDMILA VYUČUJE SV. VACLAVA

Mělníkem po stopách sv. Ludmily

- Kněžna Ludmila, nejznámější mělnická rodačka, patronka vinařů

Kněžna Ludmila, nejznámější mělnická rodačka

Svatá Ludmila Česká nebo také Ludmila ze Pšova (kolem 860–921) byla manželkou českého knížete Bořivoje I. z rodu Přemyslovců. Je první z žen našich dějin, kterou známe jménem. Podle Kristiánovy legendy byla dcerou knížete Slavibora z kmene Pšovů; hradiště Pšov se ztotožňuje s ostrožnou, na níž dnes stojí Mělník. Není však vyloučeno, že Slavibor byl ve skutečnosti knížetem slovanských Srbů v dnešním Sasku. V každém případě se Ludmila jako matka nové generace Přemyslovců, jako kněžna-vdova střežící nárok svých synů na knížecí stolec a konečně jako podporovatelka šíření křesťanství významně zasloužila o upevnění přemyslovské vlády v Čechách a tím o vznik našeho státu.

... a spoluzakladatelka českého státu

Klíčovým předpokladem pro přechod od kmenové ke státní pospolitosti bylo totiž přijetí křesťanství, které všeobecně znamenalo vstupenku do vyspělejšího světa. Díky vazbám na Velkomoravskou říši přijala Ludmila roku 882 nebo 883 spolu s manželem křest. Novou vírou byla podle všeho proniknuta hlouběji než jiní příslušníci tehdejší elity, intenzivně ji podporovala a předávala ji i svým vnukům Václavovi a Boleslavovi. Poté, co v únoru 921 zemřel i její mladší syn kníže Vratislav I., opustila Ludmila pro politické a snad i náboženské neshody se snachou Drahomírou Prahu a usadila se na hradišti Tetín (u Berouna), kde byla 15. září 921 uškrcena najatými vrahy. Sv. Václav dal její ostatky převést do Prahy, čímž zahájil tradici úcty k Ludmile coby mučednici. Od doby Karla IV. je běžně ctěna jako patronka Čech. Velmi populární je po staletí také u církví evropského Východu: u pravoslavných a u řeckokatolíků.

Ludmilin patronát nad vinaři

souvisí nejspíše s termínem jejího svátku, neboť polovina září i jeho závěr (svátek sv. Václava) jsou pro vinaře veledůležitou dobou vinobraní. Ludmilin podnět k zakládání prvních vinic v Čechách nelze dobovými prameny doložit, ale s ohledem na její roli podporovatelky christianizace je taková iniciativa pravděpodobná: domácí zdroj mešního vína byl pro rozvoj české církve důležitou okolností. Vazba mezi nebeskou přímluvkyní Ludmilou a Mělnickými posílila na přelomu 15. a 16. stol., kdy čeští kališníci viděli v této naší první světici pramáti přijímání „pod obojí způsobou“. Fabulacemi nechvalně známá Hájkova Kronika česká (1543) klade uvedení vína do Čech ještě do doby Ludmilina pohanství. Spojitost mezi sv. Ludmilou a domácím vinařstvím tematizovali také vlastenečtí autoři doby baroka, od nichž motiv převzalo národní hnutí 19. stol. V době blízké miléniu uvedení vinohradnictví do Čech (podle Hájka r. 894) založili mělničtí Lobkowiczové na svahu pod zámekem vinici sv. Ludmily (1895) a o málo později začalo zámecké vinařství stáčet do, pro Mělnicko typických, kalamářů „Samotok sv. Ludmily“ (1913).

1 Kostel sv. Ludmily (Pražská ul.)

Na historickém předměstí Mělníka stojí nejstarší dodnes zachovalý kostel zasvěcený sv. Ludmile na území ČR. Vysvěcen byl roku 1585 a po devastaci švédskými vojsky (1639) pozvolna obnoven v poslední třetině 17. stol. Oltářní plátno zobrazuje okamžik, kdy sv. Metoděj udílí kněžně Ludmile svátost křtu, reliéfní řezby na menze a boční brance (Jan Pursch ze Pšovky, 1746) zpracovávají motivy její péče o vnuka Václava a Ludmilinu mučednickou smrt. Nynější podoba kostela je výsledkem rozsáhlé rekonstrukce z let 1906–07, kterou dozoroval A. Wiehl. Týž architekt navrhl nedalekou Staročeskou zvoničku, park u kostela dříve plnil funkci hřbitova.

2 Chrám sv. Petra a Pavla

Hlavní městský kostel – vynikající památka jagellonské gotiky – „ukrývá“ hned patero vyobrazení „matky českého národa“. Socha sv. Ludmily shlíží na kolemjdoucí z výklenku na nároží zvonice (J. Čermák, 1915), z hlavního oltáře (dílna Jelínků, kol. 1749) i z nedávno obnovené varhanní skříně z roku 1712. Mimořádně cennou součástí mobiliáře kostela je boční oltář sv. Ludmily s titulním plátnem od Filipa Massance (1679). V nástavci oltáře je nadto malířsky zpodobněno Palladium země české, které je – stejně jako kněžna sama – znovu připomenuto i na protějškovém oltáři českých patronů. Chrámový poklad ozvláštňuje stříbrný relikviář v podobě žehnající ruky obsahující ostatek sv. Ludmily (1813). Z kostelní věže také dodnes zní zvon Václav a Ludmila z mladoboleslavské dílny J. Pricqueye (1690). Zvon o hmotnosti 10 q má v průměru 1,24 m a vysoký je 1,05 m.

3 Kaple sv. Ludmily na zámku

se podle tradice nachází na místě Ludmilina narození, resp. na místě, kde ji sv. Metoděj při pastorační návštěvě Čech pokřtil (srov. Jan 3,5). Oltářní obraz Křest sv. Ludmily od černínského malíře F. M. Schieffera (1696) zaujme jak uplatněním motivu staroboleslavského Palladia, tak kryptoportrétem Humprechta Jana Černína; čelo oltářní menzy logiku výzdoby doplňuje o scénu Ludmilina mučednictví.

4 Kapucínský hospic / Regionální muzeum

Kostel Čtrnácti sv. Pomocníků, srdce kapucínského hospice, představuje sv. Ludmilu opět ve spojitosti s vnukem Václavem. Titulní plátno hlavního oltáře doprovázejí dvě samostatné malby těchto světců, které nadto plnily funkci otevíratelných dvířek, aby řeholníci v chóru dobře slyšeli liturgii. Krásná vitráž z dílny J. Jiříčky (kol. 1943) v okně západního průčelí vypořádává svěťici jako Václavovu vychovatelku.

V expozici sousedního muzea je k vidění jedna z nejvzácnějších památek na vinařskou tradici města: pozdně barokní oltář z Kartuziánského lisu na Chloumku (dnes Vinařské středisko ČZU); menší malba v nástavci oltáře zachycuje sv. Ludmilu jako patronku místa i vinohradnictví.

5 Mělnická radnice

je pozoruhodná kontinuitou, s jakou zde správa města – vlastně už od 13. stol. – sídlí. Kněžnu Ludmilu zde najdeme jak na hlavním průčelí, kde je zobrazena „nejblíže nebi“ a paralelně se sv. Václavem (K. Klusáček, 1889), tak v mázhausu (reliéfní triptych A. M. Kroupy, 1944–49) a konečně na malířském triptychu v patře (J. Šimáček, 1943).

6 Pravoslavná kaple sv. Ludmily na Pšovce

se nachází v ulici Českolipská čp. 1112 a je součástí Duchovního centra sv. Mikuláše Kabasily, které od roku 2015 slouží nově ustavené pravoslavné církevní obci na Mělníku. V kapli je uchovávána i drobná relikvie kněžny; ikonostas zdobí ikona sv. Ludmily, kterou v říjnu 2017 dostala mělnická pravoslavná farnost darem od pravoslavného arcibiskupa pražského dr. Michala Dandára. Dílo ikonopisky Ludmily Jůzové bylo s ohledem na místní význam svěťice zamýšleno jako dar celému městu.

7 Kaple v Domově Ludmila Centra seniorů

Nová kaple sv. Ludmily vznikla na základě přání věřících klientů Centra seniorů roku 2012. Navrhl ji akad. arch. M. Čejka a malbami křížové cesty ji vyzdobila A. Rohde Kabele. Každou středu se tu konají mše svaté a dvakrát do měsíce bohoslužby Českobratrské církve evangelické.

Tipy na výlety po okolí:

- 8 **Medonosy:** socha ct. Mlady Přemyslovny (F. X. Linn, před 1848), Ludmiliny pravnučky, abatyše kláštera benediktinek u sv. Jiří na Pražském hradě, „první české diplomatky“.
- 9 **Dřfsy:** Tzv. Svatováclavská vinice – prý první v Čechách založená právě sv. Ludmilou – s kaplí sv. Jana Křtitele; cestou k vinici výklenková kaple sv. Ludmily a socha sv. Václava (18. stol.).
- 10 **Libiš:** Sv. Ludmila je zahrnuta do programu vzácně dochované výmalby kostela sv. Jakuba Většího (kol. 1390) a jako „pramáti utrakvismu“ ji nalezneme i na rovněž unikátní oltářní arše (kol. 1500).
- 11 **Stará Boleslav:** Poutní chrám Nanebevzetí Panny Marie, ve kterém je uchováváno Palladium země české, reliéf madony z tzv. korintské mědi, který podle tradice obdržela sv. Ludmila při křtu od sv. Metoděje.

Tip k četbě:

Článek Dr. Sylvy Dobalové „Svatá Ludmila v umění města Mělníka“ otištěný v publikaci „NOMINE LIUDMILAM. Sborník k počtě sv. Ludmily“ vydané na Mělníku roku 2006 (s. 112–127).

V roce 2020 vydalo město Mělník ve spolupráci s Mělnickým kulturním centrem, o.p.s. a Regionálním muzeem Mělník, p. o. www.ticmelnik.cz, www.melnik.cz

Foto: M. Pásek, M. Mojžíš, M. Vaneš, A. Rohde Kabele, P. Štastný, J. Čermák, P. Milko, fotoarchiv Římskokatolické farnosti Proboštství Mělník a Regionálního muzea Mělník

SKUPINA ČEZ